

ZARDUSHTIYLIK SHAKLLANGAN TARIXIY SHAROIT

Azamova Sitara Ayonovna

SHDPI Ijtimoiy fanlar kafedrası o'qituvchisi
Shahrisabz davlat pedagogika instituti 2-kurs talabasi

Azizov Ramziddin

Shahrisabz davlat pedagogika instituti 2-kurs talabasi
Otamurodov Doniyor Odilboy o'g'li

Annotatsiya: Zardushtiylik — miloddan avvalgi VII asrda Zardusht (Zoroastr) tomonidan asos solingan, Eronning qadimiy dini bo'lib, monoteistik tamoyillarga ega. Dinning shakllanishi Markaziy Osiyoning siyosiy va ijtimoiy sharoitlariga bog'liq bo'lib, hukmron Ahuramazda ilohiga e'tiqod va dualistik qarashlarni ta'kidlaydi. Zardushtiylik, shuningdek, axloqiy tanlov, yaxshi va yomonning kurashi, yovuz ruhlardan saqlanishga yo'naltirilgan.

Kalit so'zlar: Zardushtiylik, Zardusht, monoteizm, dualizm, Ahuramazda, axloqiy tanlov, diniy shakllanish, Eron.

Zardo'shtning diniy islohoti o'z-o'zidan yuzaga kelgan emas. G'arbiy Evropa va rus tadqiqotchilarining fikricha, milodgacha bo'lgan 3-2 ming yilliklarda Markaziy Osiyoda oriy deb atalgan qabila yashagan. A. P Primakning aytishicha, oriylar ko'chmanchi chorvadorlar bo'lishgan. Ularda yozma adabiyot bo'lmagan, ammo hayratomuz og'zaki ijod iste'dodiga ega bo'lib, ular yaratgan o'ziga xos ashula, gimnlar, o'git-nasihat shaklidagi qo'shiqlar avloddan avlodga o'tib borgan. Umuman, Sharqda qadimda inson ichki olamini munavvar etish, niyati bilan amal mushtarakligiga jiddiy ahamiyat berish diniy va falsafiy fikrlarning markazida turgan. Angliyadagi Oksford universitetining professori Maks Myuller Pomir atrofida yashagan oriy qabilalarining Hindistonga, bir qismi Evropa va Eronga ko'chib ketishganini ta'kidlab, ular, albatta o'zlari bilan birga shu erdagi osori-atiqalar (mifologiya)ni ham olib ketishgan, deydi. [1]. Demak Evropa va Hindistonga hamda Yaqin va O'rta Sharqqa tarqalgan ko'p xudolik asoslari avvalo Markaaziy Osiyoda vujudga kelgan, shu bilan birga Zardo'sht asos solgan yakka xudolik din ham boshqa joyda yashayotgan xalqlar e'tiborini o'ziga jalb etgan. Masalan, Zardo'shtiylik dini bo'yicha katta va izchil tadqiqot olib borayotgan ingliz olimasi Meri Boys bunday deydi:

«Zardo'shtiylikning ulug'vor va original ta'limotlari butun Yaqin Sharq hududida ta'sir etib, uning asosida iudaizm rivojlangan, xristianlik va islom paydo bo'lgan». Shuningdek, buddizmning maxayana oqimi ham Zardo'shtiylikdan oziqlangan.[2]

«Shuning uchun, - deydi u, - jahon dinlarining barcha jiddiy adqiqotchilari Zardo'shtiylikni o'rganadilar». Agar Zardo'shtiylik qadimgi Movarounnahr va Baqtriyadagina emas, balki Araxoziya, Sakiston (hozirgi Afg'oniston va Shimoliy Hindiston), fore, Midiya, Parfiya, Assuriya, Vaviloniya, Lidiya va Kappodoniya (Kichik Osiyo), Gretsiya, Suriya, falastin hududlariga hamtarqalganini hisobga olinsa, haqli ravishda uni jahonga tarqalgan birinchi din deyish mumkin. Zardo'shtiylikning Markaziy Osiyoda vujudga kelganligi, u jahon madaniy hayoti (tsivilizatsiyasi)ga ko'rsatgan zo'r ta'sirini inkor etish qiyin. Bu din haqidagi ma'lumotlarga ega bo'lishimizda avvalo ingliz D. J. Bulger, so'ngra frantsuz tadqiqotchilari A. Dyupliz va A. Dyuperondan minnatdor bo'lishimiz lozim. 1755 yilda Dyuperon Hindistonga ilmiy safar qilib, u yerdagi Zardo'shtiy (mazdakiy)lar orasida uch yil yashadi, ularning ibodatlari, urf-odatlar bilan yaqindan tanishdi va «Avesto» ni frantsuz tiliga tarjima qildi. Hozir «Avesto»ning to'rtinchi qismining eng nodir nusxasi Bombaydagi Kama Sharqshunoslik institutida saqlanmoqda. U 1915 yilda

ko'chirilgan bo'lib, 672 betdan iborat. «Avesto» ning qariyb Evropa, Eron va hind tillari orqali bizga ma'lum bo'lgani uchun undagi nomlar va terminlar, aftidan asliga to'g'ri kelmaydi. Ko'pgina osori atiqalar, ismlar, joylarning nomlari hindcha tusda yoki hindi – evropa tillariga xos shakl olgan. Undagi turkonga jihatlar kam qolgan. Har bir sohada birinchi ish, birinchi qadam, birinchi kashfiyot bag'oyat qadirlanib, insoniyat bu qadamini boshlab bergan kishilarni minnatdorchilik tuyg'ulari bilan doimo eslab turishni o'z burchi hisoblagan. Shu ma'noda jahon dinlari keyingi 2,5-1,5 ming yil davomida takomillashgan, ularning marosimlari, urf-odatlarini, rasm-rusumlari nechog'lik xilma-xil tus olgan bo'lmasin, ular baribir Zardo'sht asos solgan yakka xudochilik e'tiqodlarining vorisi hisoblanishi kerak. Ulug' vatandoshimiz Zardo'sht Sepitomaning arixida, madaniy taraqqiyotda o'ynagan buyuk rolini tiklash orqali o'z milliy qadriyatlarimizni ham tiklagan bo'lamiz.[3].

Foydalanigan adabiyotlar:

1. Saifnazarov I., Sulonov T., Ilhomjonov L., Xalimmetova R. Dinshunoslik: O'quv qo'llanma. – T.: TDIU, 2019. – 180 b.
2. Hanifa Haydarova .Dinshunoslik . O'quv qo'llanma.
3. Dinshunoslik.Majmua. Shahrizabz 2024.
4. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 984-989.
5. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes //Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.
6. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization //Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.
7. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
8. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o'g'li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ' //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
9. Ayonovna A. S. IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL GLOBALIZATION, THE NEED FOR ENVIRONMENTAL EDUCATION BECOMES A PRIORITY //American Journal Of Social Sciences And Humanity Research. – 2024. – T. 4. – №. 07. – C. 30-35.
10. Shakhrisabz A. S. A. THE USE OF THE SCIENTIFIC HERITAGE OF ORIENTAL SCIENTISTS IN THE FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE AMONG SCHOOLCHILDREN IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL GLOBALIZATION //International Scientific and Current Research Conferences. – 2024. – C. 94-97.
11. Ayonovna A. S. et al. GLOBALLASHUV DAVRIDA EKOLOGIK MUAMMOLARVA ULARNING YECHIMI //Yangi O'zbekiston taraqqiyotida tadqiqotlarni o'rni va rivojlanish omillari. – 2024. – T. 12. – №. 1. – C. 20-24.
12. Azamova S. EKOLOGIK GLOBALLASHUV SHAROITIDA O 'ZBEKISTON TA'LIM MUASSASALARIDA EKOLOGIK MADANIYATNING SHAKLLANISHI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI //Universal xalqaro ilmiy jurnal. – 2024. – T. 1. – №. 4. – C. 286-289.
13. Azamova S. A. PROBLEMS OF FORMATION OF ECOLOGICAL CULTURE IN THE CONTEXT OF ECOLOGICAL GLOBALIZATION //BEST JOURNAL OF INNOVATION IN SCIENCE, RESEARCH AND DEVELOPMENT. – 2024. – T. 3. – №. 5. – C. 743-749.

14. Azamova S. UMUMTA'LIM MAKTAB O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHNING USUL VA VOSITALARI //Interpretation and researches. – 2024.
15. Azamova S. EKOLOGIK TA'LIM VA TARBIYANING RIVOJLANISH BOSQICHLARI //Talqin va tadqiqotlar. – 2024. – T. 1. – №. 1.
16. Ayonovna A. S. A. S. YOSHLARDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK TARBIYANING SAMARALI YO'LLARI VA BOSQICHLARI //Farg'ona davlat universiteti. – 2023. – №. 6. – C. 136-136.